

DOI 10.31379/2411.2616.16.2.12

НЕЗАБУТНІ ЗУСТРІЧІ. СТОРІНКИ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ АНЕСТЕЗІОЛОГІЇ

В.В. Суслов, О.О. Тарабрін

*Одеський національний медичний університет,
Одеса, Україна*

Знайомство з відомим професором Рудольфом Фраєм було дуже непростим і хвилюючим. Можна собі уявити, що це був за час – 70-ті роки минулого століття. Поділ світу на два протиборчі табори – соціалізму і капіталізму. Між ними була так звана «залізна завіса». Професор Рудольф Фрай знаходився по одну сторону «завіси», а ми – по іншу.

Незважаючи на ізоляцію СРСР, все-таки окремі контакти між вченими Сходу і Заходу зберігалися. Дозволено було при М.С. Хрущові відвідувати країни «народної демократії». Захід ще залишався в сфері «табу» до «перебудови» М.С. Горбачова.

У 1968 році в Берліні відбувся Конгрес анестезіологів НДР. Валентин Васильович Суслов був включений до складу радянської делегації і виступив з доповіддю на німецькій мові про досвід застосування ендотрахеального наркозу в оперативній урології. Ця тема в той час була новою. Ендотрахеальний наркоз застосовувався головним чином при торакальних операціях.

На цьому конгресі Валентин Васильович познайомився з президентом Німецького товариства анестезіологів НДР – Ф. Поппельбаумом. В його кабінеті на письмовому столі лежав журнал «Der Anaesthetist», який був друкованим органом анестезіологів Німеччини, Австрії та Швейцарії. Валентин Васильович зацікавився цим журналом і вирішив запитати, яким чином можна придбати цей журнал. Професор Ф. Поппельбаум порадив звернутися до головного редактора журналу – професора Рудольфа Фрая. Оскільки, редакція журналу перебувала в Західній Німеччині (м. Майнц), то його пропозиція здалася нереальною. Однак, він все ж дав адресу професора Рудольфа Фрая і характеризував його як людину чуйну, готову допомогти кожному, хто до нього звернеться.

Через 6 місяців сумнівів, Валентин Васильович, все-таки зважився написати лист головному редактору з проханням надіслати один примірник журналу. Яким же було наше здивування і радість, коли через 2 тижні в січні 1969 року, на нашу адресу надійшов лист від Рудольфа Фрая та свіжий примірник журналу «Der Anaesthetist». Професор повідомив, що він протягом року регулярно буде висилати на нашу адресу свіжі випуски журналу. Одночасно він запропонував написати статтю про методи анестезії, які застосовуються в клініках України. Нелегке завдання! Потрібно було викласти зміст статті німецькою мовою. Грамотично, за допомогою викладача, вдалося «відшліфувати» текст статті. Найбільше труднощів було з медичною термінологією. Стаття вийшла об'ємною. Р. Фраю вона сподобалася, і він вирішив приурочити публікацію в журналі «Der Anaesthetist» до III Європейського Конгресу анестезіологів в Празі (1970 рік). Це була перша стаття з СРСР в цьому журналі. Доповідь Валентина Васильовича була включена в програму Конгресу. В Прагу приїхав і професор Р. Фрай. Ми ще особисто не були знайомі, тому довелося шукати один одного серед великої кількості делегатів. На допомогу прийшов професор Вітольд Юргік з Польщі (президент Польського товариства анестезіологів), який знав в обличчя Р. Фрая і В. Суслова. Зустріч відбулася. Р. Фрай виявився дуже симпатичним, усміхненим, комунікабельним, простим в спілкуванні з людьми чоловіком. Він охоче став знайомити Валентина Васильовича з тогочасною елітою анестезіології: професором Френсісом Фолдесом (президент Всесвітньої федерації анестезіологів), професором Отто Маергофером (президент Австрійського товариства анестезіологів), професором Жанном Ласпером (президент Французького товариства анестезіологів), професором Торстеном Гордомом (президент Шведського товариства анестезіологів), професором Акара Іномото (президент Японського товариства анестезіологів).

Всі вони жваво цікавилися тим, як розвивалася анестезіологія по ту сторону «залізної завіси», які правові основи цієї нової професії.

Особливо зблизилися ми з Рудольфом Фраєм (він просив називати його просто Рудольф) під час вечері в старовинному замку недалеко від Праги. У цьому замку збереглася колекція старих вин. Після дегустації процес спілкування пішов активніше. Це був фуршетний банкет, що дуже сприяло зав'язуванню знайомств та встановленню наукових зв'язків. У готель поверталися автобусами – веселі і щасливі. Після тривалої ізоляції, люди раділи вільному спілкуванню.

У 1970 році Р. Фрай був поглинений проблемами медицини катастроф. Разом з Пітером Сафаром (вони були великими друзями), розроблялося використання спеціальної вертолітної служби для надання екстреної медичної допомоги та транспортування хворих і потерпілих. У Пітера Сафара були свої суб'єктивні мотиви створення вертолітної реанімаційної служби – його дочка загинула в автокатастрофі від кровотечі (швидка не могла проїхати до місця події).

В Майнці в університеті Гуттенберга був побудований вертолітний майданчик над хірургічним корпусом, куди з повітря доставлялися потерпілі та важко хворі. Екіпаж вертольоту складався з трьох осіб: льотчика, лікаря-анестезіолога і анестезиста. Кабіна вертольоту була оснащена дихальною та моніторною апаратурою. Рудольф Фрай прагнув до того, щоб вертолітна служба швидкої допомоги стала стандартною формою медичного обслуговування населення.

Р. Фрай володів масштабним мисленням. Його хвилювали долі всього людства. У період гонки озброєнь (1960 – 1970 роки), він виступав за заборону і ліквідацію

Візит професора Рудольфа Фрая у Донецьк (зліва направо: професор Суслов В.В., професор Фрай Р. та перекладач Машченко В.І.)

ядерних озброєнь. Він належав до групи пацифістів, які взагалі були проти війни. Р Фрай був переконаним інтернаціоналістом. Він вважав, що анестезіологи всього світу – це велика медична сім'я.

У 1971 р Р. Фрай отримав згоду МОЗ СРСР відвідати Радянський союз з робочим візитом. У Ленінграді він зустрівся з професором Ю.М. Шанініним і В.Л. Ваневскім, в Москві – з академіком В.О. Неговскім та в Донецьку – з к.мед.н. В.В. Сусловим.

У Донецьку його цікавила організація роботи швидкої допомоги і гірничорятувальної служби (тут існував єдиний в Союзі Інститут гірничорятувальної медицини). Він відвідав обласне

Візит професора Рудольфа Фрая до диспетчерської центральної станції швидкої медичної допомоги міста Донецьк (професор Фрай Р. другий справа)

Виступ професора Рудольфа Фрая у Донецькому Медичному Інституті (перекладач Машенко В.І. (зліва) та професор Фрай Р. (справа))

відділення реанімації та інтенсивної терапії і виступив в медичному інституті з ґрунтовною доповіддю про стан анестезіологічної служби в Західній Німеччині.

Р. Фрай був приємно вражений гостинністю українських колег. Його всюди радо приймали. Але це були офіційні прийоми в медичних установах. А йому хотілося відвідати хоча б одну квартиру лікаря, щоб скласти уявлення, як живуть радянські анестезіологи. З огляду на його побажання, Валентин Васильович запросив Р. Фрая до себе додому. Відповідальний захід!!! Потрібно було добре підготуватись, щоб прийняти такого високого гостя. Довелося звернутися в Міський торговий відділ Виконавчого комітету, щоб дозволили купити трохи червоної ікри та м'ясного балику (це були тоді неймовірні дефіцити, які стояли на суворому обліку).

Перед відвідуванням будинку Валентина Васильовича, Р. Фрай попередив, що він не п'є спиртного. Він з жахом згадував, як його пригощали в Ленінграді та Москві, проголошуючи тости про дружбу і співробітництво. Він показав запис в своєму подорожньому блокноті, де великими літерами було написано «Журавлинний морс».

- Ось це мені можна пити, сказав він.

Довелося схитрувати і назвати формат зустрічі «Дегустація українських вин». Оскільки сам він з району виноробства (знамениті Рейнські вина), такий формат прийому він схвалив. Підготовлено було десять пляшок різних українських вин. Р. Фрай показав класичний метод дегустації, прийнятий в Німеччині. Спочатку визначається колір вина, потім – аромат, і тільки після цього визначається смак.

Ковток вина повинен омивати всі смакові рецептори порожнини рота, після чого вино проковтується. Він попросив показати на мапі місця виноробства в Україні (справжній учений) та змити етикетки з пляшок, щоб показати їх у Німеччині. Особливо йому сподобалось вино «Оksamит України».

Після класичної процедури дегустації (десять сортів вин), Рудольф дуже по-веселішав і попросив включити українську фольклорну музику. Найбільше йому сподобалася танцювальна пісня «Підманула, підвела». Він піднявся й став при-танцювувати в ритм пісні. Приєм пройшов успішно, дегустація пройшла блискуче!

Р. Фрай виявився привабливим високої культури, він вільно володів англійською і французькою мовами, цікавився музикою, живописом, історією. За політичними переконаннями він був соціал-демократом. Відкритий, товариський, чуйний і надзвичайно обов'язковий. Він ввів велике листування з колегами з різних країн світу, брав на стажування в свій інститут в Майнці молодих лікарів-анестезіологів. При цьому він встигав редагувати журнал, писати монографії та керівництва, він був в цьому плані надзвичайно плідний.

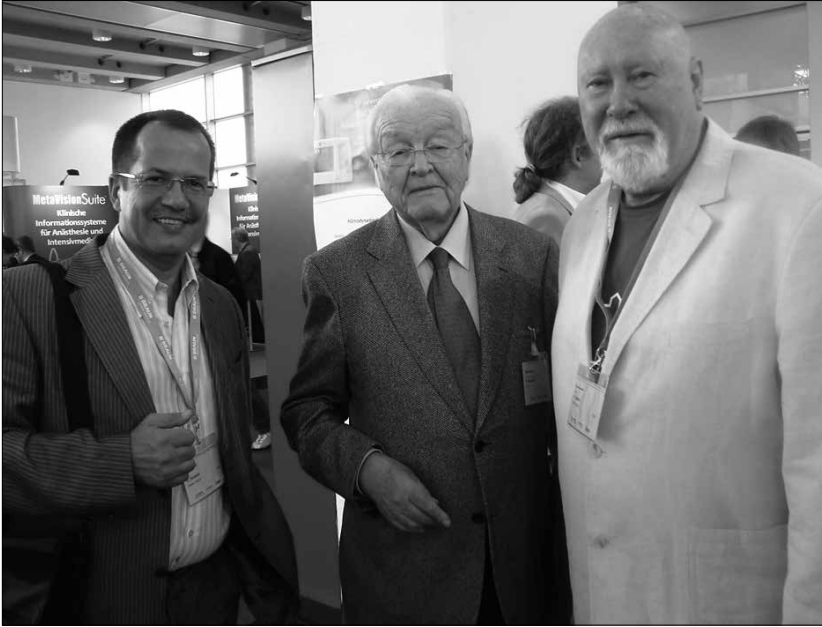
В одній із розмов, Р. Фрай розповів про деякі епізоди зі свого життя. Він навчався в Гайдельберзькому університеті в важкі роки війни (1939 – 1945 г.). Уже з першого курсу він був військовозобов'язаним студентом. Закінчивши в 1943 р медичний факультет Гайдельберзького університету призваний в армію. Перші кроки в медицині він почав робити у військовому госпіталі на східному фронті (м. Смоленськ) в якості наркотизатора. Був поранений в стегно, але кістка не постраждала.

По закінченню війни (1945 г.) повернувся в Гайдельберзький університет та вступив в якості ординатора в хірургічну клініку професора К.Х. Бауера, який в останні роки розвивав торакальну хірургію. Р. Фрай мав досвід проведення анестезій в військовому госпіталі при різних пораненнях. Він виявився дуже корисним професору К. Х. Бауеру, який відправив його на тривале стажування до Англії до професора Роберта Макінтоша. За час стажування Р. Фрай подружився з Р. Макінштошем. Ця дружба збереглася на все життя.

Повернувшись з Англії, Р. Фрай стає пропагандистом сучасного ендотрахеального наркозу в Німеччині. Професії «Анестезіологія», як такої в Німеччині тоді ще не існувало. Потрібно було боротися за її офіційне визнання. У 1948 р., Р. Фрай вперше організував навчання німецьких лікарів сучасним методам анестезії на базі хірургічної клініки Гайдельберзького університету. Потім, в 1950 році було побудоване самостійне відділення анестезіології та інтенсивної терапії зі своїми ліжками та персоналом. Очолив відділення Р. Фрай. Так він став піонером сучасної анестезіології в Західній Німеччині. А через 2 роки, Р. Фрай організував самостійне наукове товариство анестезіологів і став його президентом.

У 1960 р., Р. Фрай захистив докторську дисертацію, присвячену проблемам міорелаксації. У 1962 р. відбулося відкриття першої в Німеччині кафедри анестезіології в університеті м. Майнца, і Рудольф Фрай був запрошений на завідування кафедрою.

В Майнці найбільш повно розкрився його талант, як вченого та організатора. На базі кафедри був заснований Інститут Анестезіології, в завдання якого входили вивчення патофізіології критичних станів, дія на організм різних анестетиків, розробка нових технологій проведення наркозу. Інститут мав велику експери-

ментальну базу. Інститут в Майнці став анестезіологічною «Меккою» не тільки для Німеччини, але і для всієї Європи.

Листування з Р. Фраєм тривало понад 10 років. Він надсилав регулярно журнал «Der Anaesthesist» (12 журналів на рік) і тематичні збірники так званої «Зеленої серії», а також підручники та монографії. Це було великою інформаційною підтримкою розвитку анестезіології в Україні. Завдяки цій літературі, ми були досить широко інформовані про стан і розвиток анестезіології в усьому світі. Тепер вся ця велика бібліотека знаходиться на кафедрі анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів Одеського національного медичного університету, завідувачем якої є професор Тарабрін Олег Олександрович.

Р. Фрай прагнув поширити теоретичні знання та технологічні новації в області анестезіології серед лікарів усього світу. У 1978 р., у співпраці з піонером французької анестезіології професором – Жанном Ласпер, він організував Європейську Академію Анестезіології (ЕАА). Вона проіснувала 27 років (1978 – 2005), і влилася в єдине Європейське суспільство анестезіологів (ESA). Валентин Васильович Суслов став членом Академії в 1994 р, а в 1996 році став академіком (єдиний від України).

У 1981 р. Рудольфа Фрая не стало. Це була велика втрата для світової анестезіології. У його честь була відлита медаль, яка вручається щорічно переможцям конкурсу за кращу роботу з анестезіології. В рамках ESA було створено «Товариство Рудольфа Фрая», до якого увійшло більше 50-ти відомих. Відомий німецький скульптор Йохим Берггольц створив скульптурний портрет Р. Фрая (в 1,5 розмірі) з темної бронзи. Один відлив зберігається в Інституті Анестезіології в м. Майнц, другий – в м. Бонн в музеї Харста Штокеля, третій – в Одеському національному медичному університеті на кафедрі анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів. Третій бюст був подарований дочкою Р. Фрая

– Барбель Фрай. Однак, перевезти бюст в Україну було проблематично. Потрібно було надати велику кількість документів (згода всіх родичів, ректора університету та ін.) німецькій митній службі. Тому, довелося піти на порушення закону та перевезти бюст, минаючи митний контроль. Приймали участь в цьому німецькі льотчики, які провезли бюст в своєму багажі. Допомогли, звісно, друзі з Німеччини. Так цей дорогоцінний бюст професора Рудольфа Фрая опинився в Одесі.

Про багаторічні контракти з Інститутом Анестезіології в Майнці було повідомлено авторами на німецькому національному конгресі в Нюрнберзі (2010 г).